

L'accepció abstracta segueix essent molt corrent en tota l'Edat Mitjana; sobretot en dites semblants a les que el contraposen a *força*: «Nós dixem-li: En Guillem, més val *giny* que força», Jaume I (Ag., 73); «és ço que dix Salamó: que més val *giny* que força», Eiximenis (*Terç*, § 48); «Tirant, senyor, ha hagut de grans venturades, perquè és molt destre en les armes, e més té *giny* que no força», i variant-ho un poc: «açò no pot passar sens nota, com tal amor vos hajau percaçada, que no se ha de obtenir ab força strana; mas ab *giny* e sforç vostre ho deveu portar a fi», JoMartorell (Ag. I, 216; II, 31); «quan no pots fer ab força, fé ab *giny*», Compilació de «proverbis aràbics», S. XIV, que cita DBal.

Però així mateix usat en fraseologia ben diferent, i en la variant fonètica *gin*: «vos avis com jo comencí de regir la taula del General lo primer d'octubre, per gràcia de Déu, a mà e *gin* vostre [‘per obra i habilitat vostres’]; de què, mossèn, vos regraci lo gran treball que haveu hagut per mi», carta privada des de Tortosa, a. 1440 (NCL. IX, 89.23); avui antiquat en general, però no pertot, car encara diuen *giny* per ‘traça’ i *ginyós* per ‘traçut’ a Ponts (Montanya, *Top. Mèd. de Ponts*, p. 212).

Altrament autoritats antigues mostren que no hi havia una gran separació o diferència de sentit entre *giny* i *enginy*: «aquells missatgers --- conexeran en vostra persona e en vostres barons que, segons *gin* ni art, vós no-us porets defendre al rey dels hòmens, qui combaten ab art e ab *engin*», Llull (*Merav.*, NCL. II, 120; = ed. Ag. I, 220, el qual, però, posà *giny*). I el més corrent, ja per aquell temps, és veure aplicat el mot a alguna maquinària, sobretot a una màquina de guerra: «un rey tenia assatjat un castell, al qual feya tres molts de *gints*; en aquell castell havia un *gin* qui treya a la host del rey --- l'altre *gin* ---», *Merav.* (NCL. II, 19.5, 19.6, 19.9; = ed. Ag., *giny*s --- *giny* I, 131); «--- ne aterrat per pedra de *giny*», fi S. XIV, Genebreda (*Boeci*, 33); anàlogament, junt amb *verdesca* —vegeu aquest—, doc. de 1354, BABL v, 91.

Fins avui s'ha mantingut comarcalment com a nom de diverses màquines de tradició popular; en memòria d'això ha quedat, a Castelló de la Plana, el nom del carrer del *Gin*, que hom documenta ja en textos de 1588 (Traver, *Antigs. de Cast. de la Plana*, pp. 207, 476). A Albocàcer encara us ensenyen el *gin*: un raconet que hi ha una arcada i hi fabricaven aiguardent (1961); més al Nord, *giny* «premsa d'oli» a Vinaròs (BDLC XII, 284); a Bellmunt del Priorat m'explicaren que *žin* o *žinje* vol dir «trull d'oli», a propòsit d'un indret que en diuen encara *Lo Ginc* (1936); en canvi a les Garrigues s'aplica a l'enginy més necessari en aquella terra tan seca, una poaranca: *žin* a Alcanó, *gin* a la Pobla de la Granadella (1935). A Mallorca és versemblant que primer es vagi dir d'una mena de teler, i d'aquí passés a la mena de roba que es podia fabricar amb aquesta espècie domèstica de teler: «si ets teixidor t'aprofites / dels anys que hi ha exposició, / per omplir tot el saló / de peces grans i petites, / i llistes, i *giny*s, i rams, / de tots colors hi duràs», PdAPenya

(*Po. Pop.*, p. 30).

Com a nom de màquina també es troba en la variant *enginy*. En la llengua literària té això generalment un matis d'amplitud i vaguetat: «cèrcols de ferro per a posar los cantis, una caixeta per als coberts, y altres diversos *enginys*, lluhian la manya de l'obrere», Noller (*Notes de c.*, 59); però no ha estat rar que això també passí a concrecions paral·leles a les de *giny*: «lo *enginy* per posar y traure los càrrecs: máschala», OPou (*TbPu.*, 71); «esguarda la fumera / que dels *enginys* corona les teulades», Josep Tarongí (*Sóller*, que ell mateix tradueix «el techo de las fábricas» en *Poe. Balear*, Palma de M. 1873, p. 558). A la comarca de Gandia, ha estat especialment la fabriqueta de sucre (primer en devien dir *trapig*), que ha romàs com a nom de lloc de Gandia i un de Miramar, però en aquests dos pobles ha quedat al Carrer de l'enginy allí i C. de l'ançny, que m'expliquen perquè n'hi havia hagut un de sucre (1962).

Ginyar, especialment *ginyar-se* per ‘esforçar-se a’: «—Sus avant, munta-la a cavall! --- L'escuder se féu avant, e pres la donzella per muntar-la; per què lo cavall, tot furiós --- ferí lo scuder ab la spasa --- e lo cavaller, encara no content, girant-se vers la donzella, qui per tot son poder se *ginyava* per cavalcar, ferí-la semblantment» (*Curial*). Acc. de la qual prové la tr., especialment mallorquina de ‘donar entenenç’, ‘induir (algú) a (fer això o allò)’ (de la qual aplega testimonis, i fins algun d'antic, Spitzer ‘überreden’, *Litbl.* xxxv, 395; Tallgren, *NphMgn.*, 1914, 98): «un lloc --- que perteneixia a un tal Caleu de Deià, i que per això li diuen a Can Caleu; era el Sen Caleu un veí alegre i etxerovit, i com li vaig oferir pes lloquet més de lo que valia, no va esser mal de *ginyar*» (Arx. Ll. Salvador); de vegades amb bon matis com aquí i BDLC VII, 87, 56; altres vegades tira més o menys *in malam partem* (BFerrà, *Comèdies* I, *IdOr*, 131; I, 7) o amb matis d'‘entabonar’ (id., id., 102).

Ginyador (any 1354, BABL v, 90, cita en COBDICIA). *Ginyós* ‘traçut’ (Ponts, supra); freqüent en JoMartorell: «vejam vosaltres, cavallers, qui sou jóvens e sabents en lo exercici de les armes, qual stimaríeu més: ésser fort e no destre ni *ginyós*, o molt destre e *ginyós* e no fort?», «ell és liberal, ardit e savi, *ginyós* més que altre», «e lo diable, qui és tan *ginyós*, qui m'a fet dar los diners» (Ag. I, 216; I, 339; II, 232).

Fou molt repetida, en efecte, l'aplicació al diable, i d'aquí vingué el mot a significar ‘engany’, ‘enganyar’ (no és veritat, però, que figuri així ja a les *Homilies d'O.*, car en aquestes hi ha *engan*, fº 6v23, i no pas *engin* com admet AlcM). En baix llatí de Cat. ja ho trobem en un doc. de 1196: «guirentem --- sine *ingenio*» (*Cart. de Poblet*, 152). Repetidament en la *Questa* de Reixac: «no conèch l'*angin* de l'anamich» (67.31, traduint fr. *L'agait*); «que no caygués en tamtacions per *angin* del diable» (trad. *par enging de deable*, id., 70.13), «tant la gar<r>eyà e la *anguiyà* (lleg. *anginyà*, scil. *el diable a Eva*) q'él la féu caure», «sí cuydà él bé aver *anginat*» (83.10, 76.5, i encara 139.12).